

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

В. М. Шелудько, Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва
Науковий керівник – к.е.н., професор А.В. Македонський

Ефективність використання земельних ресурсів в сільському господарстві. Розглянуті проблеми ефективного використання земельних ресурсів в сільському господарстві Харківської області на сучасному етапі аграрної реформи.

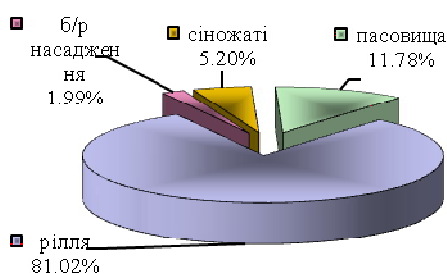
Постановка проблеми. На сьогоднішній день при формуванні багатокладного господарства на основі впровадження різних організаційно-правових структур, що функціонують на засадах приватної власності, особливого значення набуває організація ефективного використання наявних земельних ресурсів як основного засобу виробництва на селі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні і практичні аспекти збереження, відтворення та ефективного використання земельних ресурсів висвітлено: Л.Я. Новаковським, П.І. Гайдуцьким, М.М. Федоровим та іншими [1,2,3]. Проблеми підвищення ефективності господарювання в аграрному секторі країни присвячені дос-

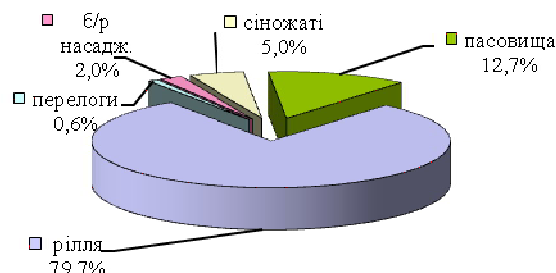
лідження І.І. Лукінова, В.П., М.В. Калінчика, С.М. Кваші, В.Я. Месель-Веселяка, А.В. Македонського, В.А. та інших [4,5,6,7,8]. Вони розглядають земельні ресурси як одну із складових ресурсного потенціалу, що забезпечує функціонування сільськогосподарських підприємств.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз ефективного використання земельних ресурсів в сільському господарстві на прикладі Харківської області.

Виклад основного матеріалу. Серед усіх земельних угідь найбільшу господарську цінність мають сільськогосподарські угіддя, до яких відносять: рілля, багаторічні насадження, пасовища, сіножаті, перелоги.

Станом на 1.01.1992 р.

Станом на 1.01.2011 р.

Рис. 1. Динаміка складу сільськогосподарських угідь у Харківській області

За роки земельної реформи в структурі сільськогосподарських угідь відбулися деякі зміни, про що свідчать дані рис. 1. Так, вся площа сільськогосподарських угідь зменшилася лише на 2 %, площа ріллі і пасовищ на 1,3 та 0,9 % відповідно.

Досліджуваний період з 1992 по 2011 рр показав, що площа сільськогосподарських угідь у цілому майже не змінилась (рис. 1).

Більш значні зміни в області відбулися в структурі посівних площ сільськогосподарських культур (табл. 1).

Таблиця 1

Структура посівних площ основних сільськогосподарських культур у всіх категоріях господарств Харківської області за 1990 – 2011 рр., %

Назва культури	Рекомендаційні нормативи	1990	1995	2000	2005	2010	2011
Зернові культури - всього	45-80	43,6	44,4	46,4	55,2	49,1	57,0
у т.ч. пшениця озима і яра	55-80	23,8	12,6	18,1	26,1	15,3	25,4
кукурудза	10	3,4	5,5	4,8	5,3	10,7	13,5
Технічні культури – всього	10-30	14,8	15,8	20,1	23,7	34,5	27,8
у т.ч. соняшник	10	7,8	8,9	14,8	18,3	28,1	21,9
цукрові буряки	7-8	6,1	6,6	4,9	3,7	2,0	2,3
Картопля та овочеваштанні культури	до 20	4,5	6,7	8,5	7,9	7,0	7,3
Кормові культури – всього	10-60	37,1	33,1	25,0	13,2	9,4	7,9
Вся посівна площа		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: статистичний збірник Сільське господарство Харківської області

Аналіз динаміки посівних площ за 1990 – 2011 рр. показав, що із посівів зернових культур в

4 рази збільшились площі посіву кукурудзи. Площі під технічними культурами, за досліджуваний

період збільшилися майже в 2,0 рази, хоча відбулося значне скорочення площ під цукровими буряками в 2,7 рази, натомість зросла питома вага посівів соняшнику в 2,5 рази, що значно перевищує рекомендаційні нормативи постанови КабМіну «Про затвердження нормативів оптимального співвідношення культур у сівозмінах в різних природно-сільськогосподарських регіонах». Площа, яку займають картопля та овоче-баштанні культури збільшилася 1,6 рази. Щодо кормових культур ситуація зумовлена, в першу чергу, скороченням поголів'я сільськогосподарських тварин, що в свою чергу, унеможлиблює застосування

раціональної системи сівозмін та екологічної системи землеробства відповідно.

Отже, земля - комплекс природних умов, який впливає на урожайність культур і на інші результативні показники сільськогосподарського виробництва. Ефективність використання землі можна характеризувати урожайністю сільськогосподарських культур, що є найбільш розповсюдженим натуральним показником використання сільськогосподарських угідь, який обумовлений дією як природних, так і економічних факторів (таб. 2).

Таблиця 2

Урожайність основних сільськогосподарських культур у всіх категоріях господарств Харківської області за 1990 - 2011 рр., ц/га

Назва культури	1990	1995	2000	2005	2010	2011
Зернові та зернобобові культури	37,9	18,5	18,0	29,7	18,7	37,0
Цукрові буряки (фабричні)	253	217	148	212	151	273
Соняшник	17,6	18,4	14,4	11,0	16,2	24,4
Картопля	93	95	122	147	63	119
Овочі	126	120	118	166	161	192

Джерело: статистичний збірник Сільське господарство Харківської області

З даної таблиці видно, що майже за всіма основними сільськогосподарськими культурами показник урожайності є не стабільним. Урожайність зернових та зернобобових культур і цукрових буряків за досліджуваний період на майже не змінилась.

Так, урожайність соняшнику, картоплі та овочів дещо збільшилася на 29%, 22 і 34 % відповідно. На нашу думку, позитивні результати

більше свідчать не про досконалість технологій вирощування сільськогосподарської продукції, а як наслідок найбільш сприятливого року за аналізований період у вирощуванні культур. В цілому слід зазначити, що все одно показник урожайності залишається не на високому рівні, оскільки він може бути значно вищим, про що свідчать дані по окремих областях України.

Таблиця 3

Динаміка ефективності використання сільськогосподарських угідь в Україні та Харківській області (в постійних цінах 2010 року), млн.грн.

Показник	1990	1995	2000	2005	2010	2011
Україна						
Валова продукція сільського господарства	282774,2	183890,3	151022,2	179605,8	194886,5	233696,3
у т.ч. рослинництва	145502,0	106329,6	92838,9	114479,9	124554,1	162436,4
тваринництва	137272,2	77560,7	58183,3	65125,9	70332,4	71259,9
Валова продукція на 1 га сільськогосподарських угідь	7305,9	5226,5	5054,6	8121,2	11350,2	11400,2
у т.ч. рослинництва	3759,3	3022,1	3107,3	5176,2	6049,4	7924,0
тваринництва	3546,6	2204,4	1947,3	2944,6	3415,9	3476,2
Харківська область						
Валова продукція сільського господарства	15632,8	10208,8	8730,0	11206,1	8946,1	13270,6
у т.ч. рослинництва	8351,0	6614,1	5982,9	8006,7	5709,5	9999,3
тваринництва	7281,8	3594,7	2747,1	3199,4	3236,6	3271,3
Валова продукція на 1 га сільськогосподарських угідь	6481,5	4265,9	3594,5	4630,8	3698,7	5487,3
у т.ч. рослинництва	3462,2	2764,0	2463,3	3309,4	2360,7	4134,0
тваринництва	3019,3	1501,9	1131,2	1321,4	1338,0	1353,3

Джерело: статистичний збірник Сільське господарство Харківської області

Наші розрахунки ефективності використання сільськогосподарських угідь представлені у таблиці 3 за період 1990-2011 рр. Як бачимо, показник валової продукції сільського господарства по країні за досліджуваний період скоротився на 17,4 %. При цьому, якщо у галузі рослинництва

він збільшився на 10 %, то у виробництві тваринництва зменшився майже на 50 %, аналогічну тенденцію спостерігаємо і по Харківській області. Вихід валової продукції рослинництва по області на 1 га сільськогосподарських угідь збільшився на 16 %, хоча по країні зміни більш значущі –

53 %. Ситуація з виробництвом продукції тваринництва на 1 га угідь обернена: по області зменшилась в 2,2 рази, а по Україні в цілому лише на 2 %. В першу чергу, зроблений аналіз говорить про зниження виробництва валової продукції нашого регіону, особливо продукції тваринництва, та ефективності використання земель у сільському господарстві.

Аналізуючи ефективність використання зе-

мельних ресурсів, можна стверджувати, що на сьогоднішній день це питання залишається надто актуальним, оскільки велика розораність сільськогосподарських угідь, перенасичення сівозмін ґрунторуйнівними, ґрунтовиснажливими і високоінтенсивними культурами, а також зменшення кількості працюючих у сільському господарстві не може позитивно впливати на продуктивність земельних угідь.

Список використаної літератури:

1. Новаковський Л.Я. Соціально-економічні проблеми сучасного землекористування [Текст] / Л. Я. Новаковський, М. А. Олещенко. – 2-е вид., допов. – К. : Урожай, 2009. – 276 с.
2. Гайдуцький П.І. Аграрна реформа: міфи й істина / П.І. Гайдуцький // Економіка АПК. - 2003. - № 9. - С. 3-9.
3. Федоров М.М. Трансформація земельних відносин до ринкових умов /Матеріали 11-их річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів – аграрників.-К.:ННЦ «ІАЕ», 2009.- 518 с.
4. І.І. Лукінов Продуктивні сили села - основа його відродження і прогресу: Вибрані праці: У 2-х кн. -Кн. 2. - К.: ННЦ ІАЕ, 2007. - 794 с.
5. Калінчик М.В. Наукові основи економічної адаптації сільського господарства до навколишнього середовища: [монографія] / М.В. Калінчик.
6. Кваша С.М. Земельні відносини в контексті моделей розвитку сільського господарства України // Економіка АПК. – 2009. – №3. – С. 54-57.
7. Трансформація земельних відносин: Матеріали Одинадцятих річних зборів. Всеукраїнського конгресу вчених ек.-аграрників 26-27 лютого 2009 року / [П.Т. Саблук, М.М.Федоров, В.Я.Месель-Веселяк та ін.]. - К.: ННЦІАЕ, 2009. - 115 с.
8. Регулювання земельних відносин та розвиток економічних принципів землеволодіння і землекористування. Матеріали Перших регіональних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів – аграрників, 27 – 28 листопада 2007 року, м. Харків/ А. В. Македонський -Харків: ХНТУСГ-2007.-С. 193-201.

Эффективность использования земельных ресурсов в сельском хозяйстве. Рассмотрены проблемы эффективного использования земельных ресурсов в сельском хозяйстве Харьковской области на современном этапе аграрной реформы.

Efficiency use of land resources in agricultural. The problems of national land resources influence on the profitability of agrarian enterprise at the modern stage of agrarian reform are considered in the paper. Theoretical, methodical aspect of the efficient farming on the bases of the rational land use are shown.

Рецензент: д.е.н., професор Федоров М.М.

Дата надходження до редакції: 22.03.2012 р.